

**Xalqaro moliya institutlari tomonidan moliyalashtiriladigan loyihalar
samaradorligini oshirish yo‘llari**

O‘zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi magistranti

Allamuratov Sherbek

sherbekallamuratov@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada xalqaro moliya institutlari tomonidan moliyalashtiriladigan loyihalarning samaradorligini oshirish yo‘llari va usullari tahlil qilingan. Loyihalarni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun zarur bo‘lgan asosiy omillar sifatida tizimli monitoring, risklarni boshqarish, mahalliy resurslardan foydalanish va texnologik yechimlarni qo‘llash usullari ko‘rib chiqilgan. Xalqaro tajribalardan olingan misollar asosida mazkur yo‘llarning loyihalar samaradorligiga ta’siri yoritib beriladi hamda moliyalashtirish jarayonini yanada samarali qilish bo‘yicha tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: Xalqaro moliya institutlari, loyihalar samaradorligi, moliyalashtirish, monitoring, risklarni boshqarish, texnologik yechimlar, mahalliy resurslar, iqtisodiy rivojlanish, moliyaviy boshqaruv, xalqaro tajriba.

Kirish. Hozirgi global iqtisodiyotda xalqaro moliya institutlari (XMI) rivojlanayotgan davlatlarda iqtisodiy va ijtimoiy loyihalarni moliyalashtirishda muhim o‘rin tutadi. Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg‘armasi (XVJ), Osiyo taraqqiyot banki kabi institutlar, xususan, infratuzilma, ta’lim, sog‘liqni saqlash va qishloq xo‘jaligi kabi strategik sohalarga investitsiyalar yo‘naltirish orqali barqaror rivojlanishga xizmat qilmoqda. Ammo bu loyihalarning kutilgan natijalarga erishishi va uzoq muddatli samaradorligini ta’minlash uchun puxta rejalashtirilgan boshqaruv, monitoring va hisobot tizimlari zarur.

Xalqaro moliya institutlari tomonidan moliyalashtirilgan loyihalar ko‘pincha katta hajmdagi resurslarni talab qiladi, bu esa ulardan oqilona foydalanish, amalga oshirilayotgan har bir bosqichni sinchkovlik bilan kuzatish va baholash muhim ekanligini anglatadi. Loyihalar samaradorligini oshirishda muhim omil sifatida risklarni aniqlash va boshqarish, mahalliy resurslardan keng foydalanish, hamda zamonaviy texnologiyalarning qo‘llanilishi qaralmoqda. Ushbu maqola ana shu

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 10. October 2024

omillarga e'tibor qaratib, xalqaro moliya institutlari tomonidan moliyalashtiriladigan loyihalarning amaliy natijalarga erishish imkoniyatlarini oshirish yo'llarini tahlil qiladi.

Xalqaro moliya institutlari (XMI) — Jahon banki, Osiyo taraqqiyot banki va Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki kabi tashkilotlar — rivojlanayotgan mamlakatlarda iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlash uchun asosiy moliyalashtiruvchilar sifatida muhim ahamiyatga ega. Ularning yordami nafaqat iqtisodiy infratuzilma rivojini ta'minlashda, balki kambag'allikni kamaytirish, ta'lim va sog'liqni saqlash tizimlarini takomillashtirishda ham ko'zga tashlanadi. Bu loyihalar ko'pincha katta mablag' talab qiladi va samaradorlikni ta'minlash uchun maxsus strategiyalarni qo'llashni zarur qiladi. Ushbu esse loyihalar samaradorligini oshirish uchun strategiyalarni ko'rib chiqadi.

Xalqaro moliya institutlari tomonidan moliyalashtiriladigan loyihalarning samaradorligi ular qamrab oladigan sohalar va moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligiga bog'liq. 2023-yil tahlillariga ko'ra, XMI tomonidan amalga oshirilgan loyihalarning katta qismi infratuzilma, ta'lim, sog'liqni saqlash va energetika kabi sohalarini qamrab olgan. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, ushbu loyihalarning 60% dan ortig'i dastlabki maqsad va natijalarga erishishda to'liq samaradorlikni ta'minlay olmaydi.

Misol uchun, Jahon banki tomonidan 2019-yilda Afrika mamlakatlarida moliyalashtirilgan suv resurslarini boshqarish loyihalarining taxminan 45% i rejalashtirilgan muddatda yakunlanmagan, bu esa byudjetning ortib ketishiga sabab bo'lgan. Bu kabi holatlarda loyihalarni samaradorligini oshirish uchun yaxshi rejalashtirish, byudjet nazorati va monitoring tizimlarini kuchaytirish zarurati yuzaga keladi.

Moliyaviy resurslardan foydalanishdagi samaradorlikning yetishmasligi: Ko'plab loyihalar rejalashtirilgan byudjetdan oshib ketadi. Bu byudjetni rejalashtirishdagi xatoliklar va monitoring jarayonlarining yetarlicha yo'lga qo'yilmaganligi bilan bog'liq.

Texnik va ijtimoiy muammolar: Loyihalar amalga oshirilayotgan mamlakatlarning huquqiy tizimiga moslashish, texnik infratuzilma yetishmovchiligi kabi omillar loyihalarni tugatish muddatiga ta'sir qiladi.

Barqarorlikni ta'minlashdagi qiyinchiliklar: Loyihalar natijalarini uzoq muddat davomida saqlab qolish muammosi mavjud. Masalan, infratuzilma loyihalari qisqa muddat ichida eskiradi yoki ularni saqlash uchun moliyaviy resurslar yetarli emas.

Samaradorlikni oshirish uchun loyiha monitoringi va baholash tizimini kuchaytirish zarur. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, yaxshi monitoring tizimi loyihaning muvaffaqiyatga erishish ehtimolini 30% ga oshiradi. Monitoring jarayoni loyihaning har bir bosqichida amalga oshirilishi lozim, bu orqali vaqt va byudjet bo'yicha cheklovlarga rioya etish nazorat qilinadi.

Xalqaro moliyaviy yordamdan samarali foydalanish uchun mahalliy rahbarlar va xodimlarning malakasini oshirish muhimdir. Bu jarayonda mahalliy xodimlarga loyiha boshqaruvi, byudjet nazorati va hisobot berish bo'yicha treninglar o'tkazish samaradorlikni oshirishga yordam beradi.

Zamonaviy texnologiyalar va raqamli transformatsiya orqali loyihalar jarayonlarini kuzatish va tahlil qilish osonlashadi. 2022-yil statistik ma'lumotlariga ko'ra, texnologiya va raqamli monitoring tizimlarini joriy etish loyihalar samaradorligini 25-30% ga oshirishi mumkinligini ko'rsatadi.

Barqarorlik strategiyasini joriy etish orqali loyihalarning uzoq muddatli natijalarini saqlab qolish mumkin. XMI moliyalashtirgan loyihalar uchun texnik xizmat ko'rsatish va saqlash xarajatlarini hisobga olish kerak, bu orqali infratuzilma va boshqa resurslar uzoq muddatda samarador bo'lishi ta'minlanadi.

Xalqaro moliya institutlari tomonidan moliyalashtiriladigan loyihalarning samaradorligini oshirish yo'llari, asosan, monitoring tizimini kuchaytirish, texnologiyalardan foydalanish, mahalliy xodimlarni malakasini oshirish va barqarorlik strategiyalarini qo'llashga bog'liq. Har bir loyiha uchun aniq va puxta rejalashtirilgan strategiyalar yaratish, resurslarni to'g'ri taqsimlash va monitoring tizimini yo'lga qo'yish orqali XMIning moliyaviy yordamidan samarali foydalanish mumkin. Ushbu yondashuv nafaqat loyihalar samaradorligini oshirishga, balki uzoq muddatli barqarorlikka ham yordam beradi.

Xulosa

Xalqaro moliya institutlari tomonidan moliyalashtiriladigan loyihalarning samaradorligini oshirish, ularning uzoq muddatli iqtisodiy va ijtimoiy foydasini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Loyihalarni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun kuchli monitoring tizimi, texnologik yangiliklardan foydalanish, mahalliy boshqaruv salohiyatini rivojlantirish va barqarorlik strategiyalarini kiritish zarur. Shuningdek, loyihalarni mahalliy sharoitlarga moslashtirish va resurslardan samarali foydalanish loyihalarning muvaffaqiyatli natijalarga erishish imkoniyatini oshiradi. Ushbu chora-

tadbirlarni qo‘llash XMI tomonidan moliyalashtirilgan loyihalarning o‘z vaqtida va yuqori samaradorlik bilan yakunlanishini ta‘minlaydi, bu esa mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga, infratuzilma va ijtimoiy xizmatlarni yaxshilashga sezilarli hissa qo‘shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Jahon Banki. (2021). Development Outcomes of World Bank Projects: A Review of Project Performance and Lessons Learned. Jahon Banki hisobotlari va tahlillaridan olingan.

2. Osiyo Taraqqiyot Banki. (2022). Annual Report 2022: Sustaining Growth and Development in Asia. Osiyo Taraqqiyot Banki yil davomida amalga oshirilgan loyihalar hisobotlari.

3. Yevropa Tiklanish va Taraqqiyot Banki. (2023). Project Performance and Evaluation: Ensuring Sustainable Impact in Emerging Economies. Bank loyihalari va natijalar tahlili bo'yicha hisobot.

4. UNCTAD (Birlashgan Millatlar Tashkilotining Savdo va Rivojlanish bo'yicha Konferensiyasi). (2023). Investment Trends Monitor. Xalqaro moliyalashtirish va rivojlanayotgan davlatlardagi loyihalar samaradorligi bo'yicha hisobot.

5. OECD (Iqtisodiy Hamkorlik va Taraqqiyot Tashkiloti). (2021). Enhancing Project Management in International Development Finance. OECD Rivojlanish va hamkorlik tahlillari.

**Research Science and
Innovation House**